

ΦΑΙΔΩΝΟΣ Κ. ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΔΟΥ
‘Υφηγητοῦ τῆς Νεωτέρας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΕΙΣ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

ΠΕΡΙ ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΝΑ ΜΗΝ ΠΑΡΗ ΚΟΡΙΤΣΙ

‘Υπὸ τίτλον «Περὶ γέροντος νὰ μὴν πάρῃ κορίτσι» ἔξεδόθη ὑπὸ τοῦ Guil. Wagner¹ τὸ ἐν Cod. Vindob. Theol. Gr. CCXCVII (=CCXLIV), φ. 129v - 130v σφζόμενον καὶ ἐξ 198 λαμβικῶν 15συλλάβων διμοιοκαταλήκτων στίχων ἀποτελούμενον κείμενον².

Ἐν τούτῳ περιγράφονται, ὡς παρατηρεῖ καὶ ὁ K. Krumbacher, «μὲ σοβαρότητα ἐν πάσῃ ἀδεῖ λεπτομερείᾳ τὰ κακὰ ἀποτελέσματα τοῦ γάμου γέροντος καὶ νεαρᾶς κόρης»³.

Τὸ κείμενον τοῦ χειρογράφου παρουσιάζει σφάλματά τινα, ὅν τὴν θεραπείαν ἐπεχείρησεν ἥδη ὁ Wagner, καταψυγῶν μάλιστα καὶ εἰς τὰς γνώμας λογίων (Bursian, Βικέλα), σὺν καὶ οητῶς ἐκάστοτε ἐν τῷ ὑπομνήματι κατονομάζει. Π.χ. :

στ. 12 ἐκ τόθου Cod. : ἐκ στήθου W.

» 38 κλαδάμην Cod. : κλαδάκιν W.

Ἐκ παραδομῆς δὲ προφανῶς ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Wagner⁴ ὅτι ἐν στ. 156 τὸ χειρόγραφον ἔχει: πῆ πιλῆς εἶνός καὶ ὅτι οἱ Bursian καὶ Βικέλας διώρθωσαν: νὰ πιπιλῆς ἔνας. Τὸ χειρόγραφον ἔχει: να πιπιλῆς εἶνός.

Παρὰ ταῦτα ὑπάρχουν καὶ εὐάριθμα χωρία κακῶς ἐκδεδομένα, εἴτε λόγῳ ἐσφαλμένης ἀναγνώσεως τοῦ Wagner, εἴτε λόγῳ ἀνεπιτυχοῦς διορθώσεως αὐτοῦ. Ἰδούν καρακτηριστικά τινα παραδείγματα:

1. G u i l. W a g n e r, *Carmina Graeca Medii aevi. Lipsiae MDCCCLXXVIII*, σ. 106 - 111. Περὶ τοῦ τίτλου τοῦ ποιήματος αὐτὸς ὁ ἐκδότης παρατηρεῖ: «titulus deest, quem e codicis Indice sumpsi, quamquam me judice melior foret inscriptio Περὶ κορασίου νὰ μὴ πάρῃ γέροντα» (Αντ., σ. 106).

2. ‘Ο κῶδις περιεγράφη παλαιότερον ὑπὸ K. Σάθα ἐν τῇ προτασσομένῃ τῆς συλλογῆς τοῦ Wagner εἰσαγωγῇ (ἐνθ' ἀντ., σ. IX - XIV). Πρόβλ. καὶ G. M o g g a n, *Three Cretan manuscripts, «Κρητικά Χρονικά» H'* (1954), σ. 65 - 67.

3. Κρούμβαχερ, Ιστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας, μετάφρασις Γ. Σωτηριάδου. ‘Ἐν Ἀθήναις 1900, τόμ. Γ', σ. 65.

4. G. W a g n e r, *Carmina Graeca...*, ἐνθ' ἀντ., σ. 110.

- στ. 8 θέλω να ταραφέρω Cod. : θέλω τα νὰ τὰ φέρω W.
 » 38 ἀπὸ τὸν πόν(ον) σχίζετη Cod. : ἀπὸ τὸν τόπον σχίσθη W.
 » 67 πλήσκει καὶ βαλαντόνη Cod. : πλήσκει καὶ καλοντόνει W.
 » 68 ὅσαν τὸ ἔνδ(ον) μένη Cod. : ὅσαν τ' ὁσὲν λιμόνι W.
 » 130 διότι Cod. : διατὶ W.
 » 147 κ(αὶ) τόσες ἐμορφάδες Cod. : καὶ τόσαις εὐμορφάδες W.
 » 150 πονταύγαλεν εἰς τὸ κορμὶ τρογόσιμον κ(αὶ) ψώρα Cod. :
 ποῦν τρόβγαλεν εἰς τὸ κορμὶ τὸ γρόσιμαν καὶ ψώραν W.

('Ο Wagner σημειοῦ « γρόσιμαν quid sit nescio » !)

"Ανευ ἀνάγκης ἐπίσης δ Wagner, ποδὸς ἀποφυγὴν δῆθεν χασμωδίας, γράφει πολλὰς λέξεις μετὰ συνιζήσεως ἢ ἐκθλίψεως : στ. 17 καὶ δποια τῆς φαίνεται... (Cod. : καὶ δποια), στ. 36 καὶ ἀνάθρεφ' ὅσον... (Cod. : κ(αὶ) ἀνάθρεψε ὅσον...), κλπ. "Ας προστεθῇ ἀκόμη, ὅτι ἐν στ. 3 ἐκδίδεται περιττοπλεὸν (Cod. : περιταπλεον), κατὰ τὸν αὐτὸν καὶ ἐν στ. 169 τύπον (Cod. : περιτοπλεον), χωρὶς ὅμως καὶ νὰ σημειοῦται ἢ ἀπὸ τοῦ χειρογράφου ἀπόκλισις.

"Εκ τῶν ὧν ἄνω διλύγων παρατηρήσεων καταφαίνεται ὅτι εἶναι πλέον ἀναγκαία ἡ ἐπανέκδοσις τοῦ κειμένου ἐπὶ τῇ βάσει νέας ἀναγνώσεως τοῦ περιέχοντος τοῦτο Βιενναίου χειρογράφου.

'Ο 'Ηλ. Βουτιερίδης¹, παλαιότερον, σχετικῶς πρὸς τὸν ποιητὴν τοῦ στιχουργήματος καὶ τὸν τόπον τῆς καταγωγῆς αὐτοῦ, είχε σημειώσει κατηγορηματικῶς ὅτι « δ ποιητῆς του είναι ἄγνωστος », ἀλλὰ « μερικές λέξεις κάνουν πιθανή τὴ γνώμη πώς ἐγράφηκε ἀπὸ Κορητικό »². Τὴν ἀποψὺν ὅμως ταύτην ὡς ἀστήρικτον ἀπέρριψεν ἥδη δ. Φ. Κουκουλές³, ὅστις καὶ ὑπεστήριξε γενικῶς ὅτι ἐπειδὴ « κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς καὶ τοὺς μετὰ τὴν "Αλωσιν χρόνους ἥτο μορφὴ γλώσσης κοινοτέρα, ἵνα στοιχεῖα παρέμειναν ἐδῶ καὶ ἔκει ὡς ἰδιωματικὰ πλέον [.....], ἔσῃ ποιητικά ἐκδεδομένα ἢ καὶ ἀνέκδοτα, δ ἐρευνητὴς τότε μόνον ἐπιτρέπεται ν' ἀποδίδῃ εἰς ὀδοιπόρειν γλωσσικὸν ἰδίωμα, ἐὰν ἔχῃ περὶ τοῦ ποιητοῦ ἴστορικὰς καὶ ἀσφαλεῖς πληροφορίας ἢ ἀλλας πειθαναγκαζούσας ἐνδείξεις »⁴.

'Ως πρὸς τὸν προσδιορισμὸν τοῦ χρόνου συντάξεως τοῦ ἐν λόγῳ στι-

1. 'Ηλία Π. Βουτιερίδη, Σύντομη Ἰστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας (1000 - 1930). 'Αθήνα. 'Εκδ. οἰκος Μιχ. Σ. Ζηχάκη. 1933, σ. 159.

2. Εἰς τὴν γνώμην τοῦ 'Ηλ. Βουτιερίδου ἔπονται οἱ A. Mirambel (La Littérature Grecque Moderne (Que Sais - Je ?), Paris 1953, σ. 19 - 20) καὶ B. Knöös (L'Histoire de la littérature Néo - Grecque. La période jusqu'en 1821. Stockholm - Göteborg - Uppsala [1962], σ. 223).

3. Φ. Κουκουλέ, Μορφολογικὰ καὶ γραμματολογικὰ ζητήματα, « Glotta » XXV (1936), σ. 165.

4. Φ. Κουκουλέ, ἔνθ' ἀν., σ. 163, 166.

χουργήματος ἀποφασιστικὴν συμβολὴν νομίζω ὅτι παρέχει ἡ παρουσία τῶν στίχων 5-7¹

ὅτι ἐσεῖς τὰ μέλλοντα τοῦ κόσμου τὰ δὲν πράξει
οὐδὲν ἡξεύρω νὰ τὸ 'πῆ, οὐδὲ' ἄλλην νὰ διατάξῃ·
μόνον ἐγὼ δὲ πολυπαθής...

οἵτινες ἐλήφθησαν ἐκ τῶν ὑπὸ τίτλον «Λόγοι διδακτικοὶ» διμωνύμων ἔργων τοῦ Μ. Φαλιέρου² καὶ Μ. Δεφαράνα³ (στ. 9-11) καὶ προσετέθησαν ἐνταῦθα πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ νοήματος τῶν προλογικῶν στίχων τοῦ κειμένου, ἐνῷ πράγματι διετάραξαν τοῦτο, ὃς παρετήρησεν ἥδη καὶ ὁ Wagner⁴.

Κατὰ ταῦτα, εἴτε, συμφώνως πρὸς τὴν μέχρι τοῦτο ὑποστηριζομένην ἀποψιν, δὲ Φαλιέρος ἐμιμῆθη τὸν Δεφαράναν⁵, εἴτε συμφώνως πρὸς τὴν ὑποδηλωθεῖσαν ἀλλὰ μήπω ἀποδειχθεῖσαν γνώμην, δὲ Δεφαράνας ἐμιμῆθη τὸν Φαλιέρον⁶, καὶ δεδομένον ὅτι τὸ ἔργον τοῦ Ζακυνθίου συγγραφέως ἔξεδόθη τὸ πρῶτον τῷ 1543⁷, πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὸ στιχούργημα «Περὶ γέροντος νὰ μὴν πάρῃ κοράτσι» ἐποιήθη κατὰ τὸ α' ἥμισυ τοῦ ΙΤ' αἰώνος.

ΠΕΝΘΟΣ ΘΑΝΑΤΟΥ

«Υπὸ τὸν τίτλον «Πένθος θανάτου ζωῆς μάταιον καὶ πρὸς θεὸν ἐπιστροφὴ» είναι γνωστὸν στιχούργημα τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΤ' αἰώνος, ἀποτελού-

1. G. Wagner, *Carmina Graeca...*, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 106.

2. Ιδ. Γ. Θ. Ζώρα, «Ο ποιητής Μαρίνος Φαλιέρος», *Κρητικά Χρονικά* Β' (1948), σ. 216. Πρῶτοι δὲ καθηγητῆς Γ. Ζώρας καὶ ἡ S. Karaiskakis (*Das Lehrgedicht Lόγοι διδακτικοί τοῦ πατρὸς πρὸς τὸν υἱόν* von Marcos Depharanas, *«Λαογραφία* IA' (1934), σ. 11) ὑπέδειξαν ἀναλογίαν, μεταξὺ τῶν πρώτων στίχων, εἰς τὰ ἔργα Δεφαράνα, Φαλιέρου καὶ τοῦ 'Ανωνύμου συγγραφέως. 'Η παρουσία διμως ἰδίᾳ τοῦ τρίτου στίχου μὲ τὸ χαρακτηριστικὸν ἐπίθετον (*πολυπαθής*) είναι ἐνισχυτικὴ οὐχὶ ἀπλῶς τῆς παρατηρουμένης ἀναλογίας ἀλλὰ καὶ ἐξεργήσεως τοῦ χωρίου τοῦ ἐν λόγῳ στιχουργήματος ἀπὸ τοῦ κειμένου τῶν ἑτέρων γνωστῶν συγγραφέων.

3. S. Karaiskakis, *Das Lehrgedicht Lόγοι διδακτικοί τοῦ πατρὸς πρὸς τὸν υἱόν*, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 1 κ. ἔξ. "Ἄς σημειωθῇ ὅτι τὸ κείμενον τοῦ Φαλιέρου ἔχει: πράσσει - διατάσσῃ, ἐνῷ τὸ κείμενον τοῦ Δεφαράνα ἀντιστοίχως: πράξῃ - διατάξῃ."

4. G. Wagner, *Carmina Graeca...*, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 106, ἐνθα παρατηρεῖ: «scripturam turbatam esse censeo».

5. Ιδ. Γ. Θ. Ζώρα, «Ο ποιητής Μαρίνος Φαλιέρος», *Κρητικά Χρονικά* Β' (1948), σ. 26-30.

6. M. I. Manoussacas, *La littérature Crétoise à l'époque Vénitienne, & L'Hellénisme Contemporain* IX (1955), σ. 101, σημ. 2.

7. Ιδ. Ém. Legrand, *Bibliographie Hellénique des XV et XVI siècles*, t. I, Paris 1885, σ. 245-246.

μενον ἐξ 632 ἵαμβικῶν 15συλλάβων δμοιοκαταλήκτων στίχων, οὗτινος συγγραφεὺς εἶναι ὁ ἐκ Κορώνης Γιούστος νῖδος τοῦ Ἰωάννου Γλυκοῦ.

Τὸ κείμενον παρεδόθη δο' ἐνὸς χειρογράφου, τοῦ Cod. Borb. Græc. III. B. 27, φ. 1r - 12r, ἐξ οὐ¹ ἔξεδόθη ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Γ. Θ. Ζώρα², καὶ διὰ τοῖῶν ἐκδόσεων, τῶν ἐτῶν 1524, 1528, 1543. Τῆς πρώτης δμως τῶν ἐν λόγῳ ἐκδόσεων οὐδὲν ἀντίτυπον εἶναι μέχρι σήμερον γνωστόν, τὴν ὑπαρξίαν δὲ αὐτῆς γνωρίζουμεν μόνον ἐκ τῆς βιβλιογραφικῆς πληροφορίας τοῦ M. Maittaire³. Τῆς δευτέρας ἐκδόσεως τὴν ὑπαρξίαν ἀνήγγειλε πρό τινων ἐτῶν ὁ Er. Gren⁴, περιέγραψε δὲ ταύτην δ. B. Knös⁵, ὅστις καὶ ἐπεχειρησε πρόχειρον καὶ ἀτελῆ σύγκρισιν τοῦ κειμένου τῆς ἐν λόγῳ ἐκδόσεως πρὸς τὸ κείμενον τῆς ἐκ τοῦ χειρογράφου ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Γ. Θ. Ζώρα γενομένης. Τὴν τρίτην ὡς ἄνω ἐκδοσιν, εἰχε περιγράψει ὁ Em. Legrand⁶, ὅστις καὶ ἀνετύπωσε, μετά τινων « διορθώσεων », τὸν ἀφορῶντας εἰς τὴν εἰκονογράφησιν τοῦ ἔργου στίχους τοῦ ποιητοῦ καὶ τὸν ἔμμετρον πρόλογον τοῦ Δ. Ζήνου.

Κατωτέρω δημοσιεύων ὑπόμνημα, ἐν φῶ ἐμφαίνονται αἱ διαφοραὶ αἱ παρατηρούμεναι εἰς τὸ κείμενον τοῦ χειρογράφου καὶ τῶν ἐκδόσεων 1528 καὶ 1543⁷:

1. Οἱ κῶδιξι περιεγράφη παλαιότερον ὑπὸ S. Cyriilli, Codices Græci manuscripti regiae Bibliothecæ Borbonicæ descripti atque illustrati, t. II (1832), σ. 331, καὶ ἐν συνεχείᾳ ὑπὸ Σ. Π. Λάμπρου, « Ἀχιλλῆς, « Νέος Ἑλληνομνήμαν » IE' (1921), σ. 367 κέξ. Ἰδ. τοῦ Αὐτοῦ, Αἱ κατὰ τῶν τυπογράφων τῆς Βενετίας αιτιάσεις τοῦ Καυσαρίου Δαπόντε καὶ τοῦ Παχωμίου Ρουσάνου, Αὐτόθι, B' (1905), σ. 337 κέξ. (Ιδίᾳ σ. 347, 349 - 350) καὶ τοῦ Αὐτοῦ, Εἰκονογραφημένοι λογοτεχνικοὶ κώδικες, Αὐτόθι, IA' (1914), σ. 443 - 440.

2. Γ. Θ. Ζώρα, Πένθος θανάτου « Ἐπιθεώρησις » (Ρώμης), Δ' (1940), σ. 501 - 514, 576 - 582. (Ἴδ. καὶ τοῦ Αὐτοῦ, Βυζαντινὴ Ποίησις (Βασικὴ Βιβλιοθήκη, ἀρ. 1), Αθῆναι 1956, σ. 51).

3. Mich. Maittaire, Annalium typographicorum. Tomus quintus et ultimus... Londini 1761, σ. 427.

4. Erik Gren, Une édition rarissime des poèmes historiques grecs de Stavrinos le Vestiar et de Matthieu de Myre, « Frä Småland och Hellas » (Studier Tillägnade Bror Olsson de 6 Augusti 1959. Allhemms Förlag), σ. 159 κέξ. (Ἴδ. Γ. Θ. Ζώρα - Φ. Κ. Μπουμπούλιδος, Βιβλιογραφικὸν Δελτίον Νεοελληνικῆς Φιλολογίας: Α' 1959 (Σπουδαστήριον Βυζ. - Νεοελλ. Φιλολογίας Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν), Αθῆναι 1960, σ. 24).

5. B. Knös, Une édition jusqu'à présent inconnue de « Πένθος θανάτου », « Αθῆναι » 64 (1960), σ. 186 - 193.

6. Em. Legrand, Bibliographie Hellénique des XV et XVI siècles, t. I, Paris 1885, σ. 238 - 240.

7. SIGLA : N (= Cod. Borbon. Gr. III. B. 27) - S (= edit. 1528, « per Sabios ») - D (edit. 1543, « per M. Damian »). Εν τῷ ὑπομνήματι δὲν σημειοῦνται αἱ παραναγνώσεις τοῦ B. Knös, αἱ ἐπιχειρησίαι ἀποκαταστάσεις τοῦ κειμένου ὑπὸ Em. Legrand (Πρόλογος Δ. Ζήνου) καὶ αἱ ἐπενεγθεῖσαι διορθώσεις ὑπὸ τοῦ καθ. Γ. Θ. Ζώρα (εἰς τὸ ἐπὶ τῇ βάσει μόνου τοῦ χειρογράφου ἐκδοθὲν στιχούργημα).

Περόλογος Δ. Ζήνου¹

1 οὖν S : ἐξὶν D || 2 γίοντον S : γιοῦσον D || τρέχοντι S : τρέχοντων D || 3 τὸν νοννεχῆ καὶ φρόνιμον S : τὸν νοῦν εἴχε φ. D || πράξιν καὶ S : πράξιν τε καὶ D || 6 ὅποι πλάσηκεν S : ὅποι ἐπλάσθηκεν D || 7 πεντακόσια S : πεντακόσια D || 8 νάνε τόσοι S : νὰ εἴνε τόσα D || 9 νάνε ψυχή τον S : νάνε ἡ ψυχή τον D || 10 σοὺς S : εἰς τοὺς D || προπάτορων S : προπατόρων D || ἀνάπαψιν τον S : ἀνάπαψη τον D || 12 χώρις κανένα S : χωρὶς κανέναν D || 13 βουλήθηκα S : ἐβούληθηκα D || 14 εἰς σάρχην S : εἰς ἀρχὴν D || 34 ἀει, εἰς S : ἀει, καὶ D || Post v. 34 : αφμγ. μηνὶ ἀνγούσω ἐ D : om. S ||

Στίχοι εἰκόνος

3 μὲπάντα τρόπον θέλοντάχτὸν N : Νε πάντοι τρόπον θέλοντάχ τὸν S : Νὲ πάντοτε τρόπον τάχτὸν D || 4 τί ἀντοῦ NS : κ(αὶ) αντοῦ D || Post v. 6 : τέλος ἐν ἔτει , αφφωκω ἐν μηνὶ(ι) μαῖω εη κορώνῃ(η) N : om. SD ||

Στίχοι πρὸς ἀπεικόνισιν τοῦ Χάρου

3 σίλατα ND : ισιάτα S || 6 τρίων NS : τριῶν D || 8 ἀς δείχνει NS : ἀδείχνη D ||

Κείμενον

9 ἀσίμοσ' N : ἀσίμοσ' SD || 15 Τὸ NS : Πὸ D || 18 γιὰ N : διὰ SD || 20 ἐκεῖθε ἀς ἀκλονθοῦμεν N : ἐκεῖθεν ἀς κλονθοῦμεν SD || 31 μὲν N : μὴn SD || 32 τιάδὲν NS : διὰ ἀδὲν D || 34 γιὰ N : διὰ SD || 38 κ' ὑπάει N : κυνά SD || 40 μὲν NS : μὴn D || 44 ἀλλὰ δσους NS : ἀλλὰ δπον D || 48 ξόλ' στζης NS : ξόλ' ἔτζη D || 59 μὲν N : μὴn SD || 66 πανέμορφα ND : πανέροφα S || 68 καθάρια ND : θάρικα S || 69 ἀποκρένεστε ND : ἀποκρίνεστε S || 77 οἱ βαγίτζες NS : οἱ βάγιες D || 78 μὲν N : μὴn SD || 85 γ' ἀντοὺς N : δι' ἀντοὺς SD || ὑποροῦμεν NS : ὑμποροῦμεν D || 91 γιατί ND : διατί S || 97 δχ N : δκ SD || 98 ποδιέβη ἡ εληκία N : ποῦ διέβη ἡ ἐληκία S : ποῦ διέβη ἡ ἡληκία D || 102 γιατί N : διὰ τί SD || 105 πόζήσετε N : πόζήται SD || 108 πον NS : ὅπον D || 109 ἐβλέπωτι NS : ἐβλέπωτι δι D || 112 καὶ N : τὸ SD || 117 ποὶ εἰναι NS : ποὶ εἰναι D || 118 σπλάχνος N : σπλάγχνος SD || 125 εἰς τὴν ζωὴν χωρίζον N : εἰς τὴν ζωὴν χωρίζον S : τὴν ψυχὴν ἀπὸ τὸ κορμὶ τοὺς χωρίζον D || 130 ἐδιέβη ND : ἐδιέλη S || 136 πότρομασαν NS : ποτρόμασας D || 142 πῶς ἥλθασιν N : πῶς ἥλθαγεν S : ὅποι ἥλθα D || 150 καὶ τὸν ND : καὶ ντὸ S || 152 πόγίνετο N : π' ὁγίνετο S : ὅπον γίνετο D || 155 ἐβόθησαν N : ἐβοήθησαν SD || 155 ἀδη N : ἀδην SD || 156 δύμαδι N : δύμαδηn SD || 157 πόναμαν ND : πόναμα S || 158 νὰ εἰπῃ N : νὰ μπῃ S : νὰ πῃ D || 159 ἐτρε-

1. Οὗτος ὑπάρχει μόνον εἰς τὰς ἐντύπους ἐκδόσεις.

μεν N : ἐτρέμεν S : ἐτρέμεν D || 160 ἐκαταστάθησαν NS : ἐκαταστήθησαν D || 161 μεγαλεῖα N : μεγάλα SD || 166 καθαρὰ νὰ ἰδῃ N : καθαρὰ νὰ ἰδῃ S : κ(αὶ) τί νὰ τὰ εἰδῃ D || νὰ γνωστὴ NS : νὰ τὰ γν. D || 175 τόλμην NS : τόλμαν D || 181 μὲν NS : μὴν σοῦ D || 186 πάντα ποσὲ N : πάντες ἀπὸ σὲ SD || ἡμέραν N : ἡμέρα SD || 187 πούπετε NS : πούπετα D || 188 πορέση NS : μπορέσῃ D || 190 μὲν NS : μὴν D || 192 ν' ἀλθοῦμεν NS : νὰ ἔλθοῦμεν D || 193 Ἐμεῖς N : Ἡμεῖς SD || πολεμίζωμεν NS : πολεμοῦμεν D || 196 αὐτοῦ μᾶς NS : αὐτοῦ ομ. D || 204 τι NS : δτι D || 206 ἔξελοθρέψης N : ἔξελοθρέψης S : ἔξελοθρέψης D || 214 πᾶσαν σου δυνλοσύνην N : πᾶσαν δ. SD || 217 ν' ἀφήκης NS : ναρήσης D || 220 μὲν N : μὴ S : μὴν D || 221 γι' N : δι' SD || 225 τι NS : δτι D || 227 λύκων τὸ NS : λύκ' ὁ τὸ D || 230 ἔλεηρονδς ND : ἔλενονδς S || 244 παρόμοιον NS : παρόμοιαν D || 245 συνεφίαζει NS : συνεφίαζει D || 247 τόσα NS : τόση D || 250 ἀμ' ἡ N : ἀμὴ ἡ SD || ὑπαγένει N : παγανεῖ SD || 255 ἐμεῖς N : ἡμεῖς SD || 258 περσότερον NS : περιστότερον D || 260 ὅσ' ἄχομεν N : ὅσ' ἄχαμεν SD || 267 τὸν N : τοὺς SD || 271 ποῦ N : ὅπον S : ὅπον D || 272 ωπτὴ NS : ωπεὶ D || 282 πάντα NS : πᾶσα D || 283 κάμονν N : κάμωνν SD || 285 λογισμὸς ND : λογισμοὺς S || 287 πάντοτε N : πάντοτες SD || 290 ἔλεημοσύνην NS : ἔλεημεσύνην D || 291 ἔφοβοῦντα NS : ἔφοβοῦνταν D || 292 ἔθυμοῦντα NS : ἔθυμοῦνταν D || 294 τι NS : δτι D || 296 τι δ NS : δτι δ D || 298 βοήθειαν ND : βοήθεισαν S || 306 φέροννυ N : φέρονν SD || 308 ἔλεεινοι ND : ἔλεινοι S || 311 δγάη τὸν κεῖνον NS : δγάη τὸν ἐκεῖνον D || 313 γιατὶ N : διατὶ SD || 314 νἀργάζεται NS : ν' ἐργάζεται D || 322 νὰ γίνεται ἀμαρτία NS : νἀγίνεται ἀμαρτία D || 329 τι NS : δτι D || 341 ἡδύνεσαι NS : δήνεσαι D || 342 λέγετ' N : λέγετε SD || λέρετῃ ND : ἀρ' τῇ S || 345 ὑπόριες NS : ὑμπόριες D || 346 ἐστέκεσονν NS : ἐστέκεσονν D || 357 ὀνομάζω NS : ὀνομάσω D || 358 σοπάζω NS : σοπάσω D || 359 καὶ κάμει NS : καὶ ὅπον κ. D || ποάξεις NS : ποάξεις D || 367 τι NS : δτι D || 369 γιατὶ N : διὰ τὶ SD || 372 σᾶν NS : σᾶν D || 374 ὅποφτεσαν NS : ὅποφθεσαν D || 383 μὴ NS : μὴν D || 391 τι ἐκεῖ NS : δτι ἐκεῖ D || 398 τέτουαν ND : τέτουα S || 399 ἀπόλαυσις N : ἀπόλαυσις S : ἀπόλαυσιν D || 404 τὴν πρώτην N : τὴν ομ. SD || 417 πόρην N : πόρην SD || 425 γιτρέψης N : γιτρέψης SD || 439 ώς ND : ώ S || κριτῆς ND : κρίτης S || 443 πον N : τοῦ S : σοῦ D || 447 τι NS : δτι D || 461 τι NS : δτι D || 465 τι μέρα N : κ' ἡ μέρα SD || ὑμπόρις μας N : ὑμπόρις μας SD || 466 ὅχ N : όν SD || 467 κόφτη NS : κόφθη D || 471 ἀπομένοντι NS : ἀπομένοντιν D || 475 ἐτρώγαμεν ND : ἐτρώγαμεν S || 476 παίζοντες NS : παίζοντας D || 477 ἐλογαρίζαν N : ἐλογαρίζαν S : ἐλογαριάζαν D || 481 καὶ ἀπὸ ND : κ' ἀπὸ S || μπροσθεν NS : προσθὲν D || 484 μόνον N : μόνον SD || 492 ποῦ NS : ὅπον D || 497 ἀδικο N : ἀδικον SD || 499 ἐνθυμοῦμεστεν N : ἐνθυμοῦμεσθεν SD || 502 τοῦ NS : τοὺς D || 503 δύναται δ N : δύναται δ SD || 506 ἔτζ' εἰς NS : ἔτζη εἰς D || 512 πάν-

τοτ' ἔτοιμοι N : πάντοτες ἔτοιμοι SD || 513 ὅπου N : ὅποι SD || 517 θυμάςζε N : θυμάστε SD || 518 κανπόσον N : καμπόσω SD || 527 μεριμνοῦν NS : μεριμνοῦσι D || 528 χροτασμὸν NS : χροτασμὸς D || 530 ἀδύνατον N : ἀδύνατο SD || 535 γιατὶ N : διατὶ SD || 541 κάθηται NS : κάθεται D || 545 τούτον NS : τοῦτον D || 547 ἀγανάκτησις N : ἀγανάκτησιν S : ἀγανάκτησι D || 552 φαυκτὸν N : φαυκτὸν SD || 555 τι NS : διτὶ D || 561 γιατὶ N : διατὶ SD || 564 γερίζει N : γερίζει SD || 565 πάλι NS : πάλιν D || 571 τι NS : διτὶ D || 575 πλατέα N : πλατέα SD || 576 ἐπεράσασιν NS : ἐπεράσασαν D || 581 ὅποι N : ὅποι SD || τεθλιμένη N : θλιμένη SD || 585 πλατέαν N : πλατίαν SD || 595 ἡτομαζμένη NS : ἡτομαζμένη D || 599 κληρονόμος N : κληρονόμονς SD || 604 προθυθίαν N : προθυμίαν SD || 605 ἀμοιμᾶς N : ἀμοιβᾶς SD ||

Παραλλαγὴν τοῦ στιχουργῆματος κατέγραψεν ὡς ἵδιον ἔργον ὁ Ζακύνθιος ἱερομόναχος Ἰωσὴφ Βάρτζελλης (ΙΤ' αὐ.), περὶ οὗ ἐλαχίστας πληροφορίας ἔχομεν.

'Ο σφιζόμενος κῶδιξ ἔργων του (Μουσείον Διον. Λοβέρδου), — ἀντίγραφον τοῦ ΙΖ' αἰῶνος — ὅστις ἐμελετήθη παλαιότερον ὑπὸ τοῦ N. Κατραμῆ¹, περιεγράφη μεταξὺ τῶν κωδίκων τῆς συλλογῆς 'Αλ. Κολυβᾶ (ἀρ. 174) ὑπὸ ΣΠ. Λάμπρου², ὅστις ὅμως δὲν ἀνεγνώσιεν ὑπὸ τὸ φερόμενον ὄνομα τοῦ ποιητοῦ Ἰωσὴφ Βάρτζάγγη τὸν ὑπὸ τοῦ Κατραμῆ μνημονεύομενον Βάρτζελλην³.

'Επιφυλασσόμενος νὰ διαλάβω περὶ τοῦ Ζακυνθίου τούτου ἱερομονάχου καὶ τῶν κειμένων τοῦ ἐν λόγῳ κώδικος προσεχῶς ἐκτενέστερον, περιορίζομαι ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς βραχεῖαν ἀνακοίνωσιν ἐπὶ τῆς διασωθείσης (φ. 18Γ - 30Γ) παραλλαγῆς τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Πένθος θανάτου» στιχουργῆματος⁴.

1. N. Κατραμῆ, Φιλολογικὰ 'Ανάλεκτα Ζακύνθου. 'Ἐν Ζακύνθῳ 1880, σ. 337 - 341 (ἐνθα καὶ ἔκδοσις τῶν εἴκοσι πρώτων στίχων τῆς ἐν λόγῳ παραλλαγῆς). 'Υπὸ τοῦ Λ. Χ. Ζώη (Λεξικὸν Φιλολογικὸν καὶ Ἰστορικὸν Ζακύνθου. 'Ἐν Ζακύνθῳ 1898, σ. 661 - 662) ἐπαναλαμβάνονται ἐν συντομίᾳ τὰ ὑπὸ τοῦ Κατραμῆ γραφέντα.

2. Σ.Π. Λάμπρος, Κατάλογος τῶν κωδίκων τῶν ἐν 'Αθήναις βιβλιοθηκῶν πλὴν τῆς 'Εθνικῆς: Γ' Κώδικες τῆς βιβλιοθήκης 'Αλεξίου Κολυβᾶ, «Νέος 'Ελληνομνήμων» ΙΕ' (1921), σ. 287 - 288.

3. 'Ιδ. Φ. Κ. Μπούμπούλιδος, Παλαιογραφικά: Οἱ κώδικες 'Αλεξ. Κολυβᾶ, «'Αθηνᾶ» ΕΕ' (1961), σ. 247.

4. Τὴν σχέσιν τῆς παραλλαγῆς Βάρτζελλη πρὸς τὸ κείμενον Φοῦ στιχουργῆματος «Πένθος θανάτου» καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δημοσιευθέντων ὑπὸ τοῦ Κατραμῆ στίχων εἰχε παλαιότερον ἐπιστημάνει ὁ 'Ηλ. Βούτιερ οἱ δῆς ('Ιστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας. 'Απὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΕ' αἰῶνος μέχρι τῶν νεωτάτων χρόνων... ['Αθῆναι — Τόμ. Α'], 'Ἐκδ. οἰκος Μιχ. Σ. Ζηχάκη 1924, σ. 443). 'Ας σημειωθῇ πάντως διτὶ ἡ ὑπὸ τοῦ N. Κατραμῆ, ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἀντιγράφου, ηγέτως μνημονευομένου, γενομένη ἔκδοσις τῶν στίχων δὲν ἐπραγματοποιήθη μετὰ τῆς προστηκούσης ἐπι-

Αὕτη φέρει τίτλον « Στίχοι πρὸς τὸν μάταιον κόσμον | κ(αὶ) πεπλανεμένον κόσμον » καὶ ἀποτελεῖται ἐξ 676 Ἰαμβικῶν 15συλλάβων διμοιοκαταλήκτων στίχων, γεγραμμένων κατὰ ήμιστίχια καὶ εἰς δύο στήλας ἐν ἑκάστῳ φύλλῳ.

‘Ο διασκευαστής γενικῶς ἔπειτα εἰς τὸ κείμενον τοῦ στιχουνδρῆματος, εἰς δὲ ἐπιφέρει κυρίως γλωσσικῆς καὶ γραμματικῆς φύσεως ἀλλαγὰς χρησιμοποιῶν συνώνυμα μὲν ἡ παραλλήλους ἐκφράσεις πρὸς ἀποφυγὴν ξενικῶν ἢ Ἰδιωματικῶν τύπων (π.χ. στ. 33 : ὅγαῖ - οὐδὲ, στ. 68 : πρινοκοκᾶτα νόστιμα - καὶ χελῆ γλυκονόστιμα, στ. 53 : στιάτα - μέλη) ¹, μεταβάλλων ἐνίστε τὴν σειρὰν λέξεων (π.χ. στ. 7-8 : αὐτὰ μὲν παρεκίνησαν καὶ ἀδύνατον νὰ πάψω, | λοιπό ναι ἀνάγκη τίποτε δλίγον γιὰ νὰ γράψω - αὐτὰ μὲν παρακίνησαν δλίγα διὰ νὰ γράψω | τὰ φεύτικα καὶ πονηρὰ μὲ κάμνονν νὰ μὴν παύσω), ἢ καὶ προβαίνων εἰς μεταθέσεις στίχων (π.χ. στ. 551-552 : καὶ σκότος ἀτελεύτητον ἔκει νὰ κατοικοῦσι | πρᾶγμα φρικτὸν καὶ φοβερὸν σ' ἄνθρωπον νὰ τάκονσῃ - πρᾶγμα... τάκονσῃ | καὶ σκότος... κατοικοῦσι). Σπανιώτεραι δ' εἰναι αἱ περιπτώσεις, καθ' ἃς δὲ Βάρτζελης ἀποδεικνύεται παρανοῶν τὸ πρότυπον, ἐκτὸς ἀν καὶ εἰς τὰ ἐν λόγῳ χωρία τὸ σφάλμα διφεύλεται εἰς τὸν ἀντιγραφέα τοῦ κώδικος (π.χ. στ. 125 : οἱ βασιλεῖς κ' οἱ πέντε τες - οἱ βασιλεῖς καὶ ποιητές, στ. 399 : ἀπώλεισις καὶ κόλασις - ἀπόλανσις καὶ κόλασις) ².

Μικροτέρας ἐκτάσεως ἀλλὰ σημαντικώτεραι εἰναι αἱ ὑπὸ ἔποψιν περιεχομένου ἐπενεχθεῖσαι μεταβολαὶ εἰς τὸ πρότυπον. Οὗτως δὲ διασκευαστής :

α' Παραλείπει τοὺς στίχους 129-130, 301-304, 379-380, 483-484 καὶ 611-616 (συνολικῶς δέκα καὶ ἕξ) τοῦ ὑπὸ τίτλον « Πένθος θανάτου » ποιήματος.

β' Ἀντικαθιστᾷ τοὺς στίχους 437-438 διὰ τῶν ἐπομένων :

f. 26v οὓς ἡγωνίσαντο καλῶς μνήμην ἐπιτελοῦμεν
εἰς τὴν φρικτὴν καὶ φοβερὰν ἡμέραν νὰ κριθοῦμεν,
ἀμαρτωλοὶ καὶ δίκαιοι καὶ νὰ παρασταθοῦμεν
καὶ δι' αὐτῶν, φιλάνθρωπε, ἐσὲν παρακαλοῦμεν.

μελείας, ὡς δεικνύει τὸ κατωτέρω ὑπόμνημα (cod. = κῶδιξ Κολυβᾶ 174 - K = Κατραμῆς): 7 παρακίνησαν cod. : παρεκίνησαν K || 8 μὴν cod. : μὴν K || 9 ἡμέρας cod. : ἡ ἡμέρας K || 11 ἀσπρίσασιν cod. : ἀσπρίσασι K || 12 σπονδὴν cod. : σπονδὴ K || σείρηνοσιν cod. : φέροντοσιν K || 15 ἀδυνάτησαν cod. : ἀδυνάτισε K || 16 ὡς λέγοντοι οἱ πόδες μας cod. : κ' οἱ πόδες μας ὡς λέγοντοι K || 17 Ἐπει λοιπὸν καὶ βλέπωμεν ἀχάμνησαν cod. : Λοιπὸν ἐπειδὴ βλέπομεν κ' ἀχάμνησαν K || 19 ἀταρηθοῦμεν cod. : ἀπαρηθοῦμεν K || 20 μας cod. : μεῖς K || φρονοῦμεν cod. : φρονοῦμε K ||

1. Προτάσσονται αἱ λέξεις ἡ οἱ στίχοι τοῦ κείμενον « Πένθος θανάτου » (κατὰ τὴν ἔκδοσιν Γ. Θ. Ζώρα, ἔνθ' ἀν.) καὶ ἔπονται αἱ μεταβολαὶ τῆς διασκευῆς Βάρτζελη.

2. Ἡς σημειωθῇ ἐντυθά διτι αἱ ἐντυποι ἐκδόσεις (1528, 1543) ἔχουν ἀντιστοίχως (ἀντὶ τῆς λέξεως ἀπώλεισις :) ἀπόλανσις, ἀπόλανσιν (ἴδια καὶ ἀνωτ. τὸ δημοσιεύμενον ὑπόμνημα).

γ' Ἀναπτύσσει τὸ περιεχόμενον ἐνίσιν χωρίων διὰ τῆς προσθήκης (ἀπὸ δύο μέχρις εἴκοσι) στίχων, ἀλλοθεν εἰλημμένων (Κρητικὴ λογοτεχνία, Ἀγία Γραφὴ) καὶ προσηρμοσμένων εἰς τὴν ἑκάστοτε περίστασιν. Εἰδικώτερον παρειμβάλλονται: μεταξὺ τῶν στίχων 34·35 οἱ ἐπόμενοι:

- f. 19r καὶ δὲν γινώσκει ὁ ἄθλιος πώς εἶναι γελασμένος
 'ς τὰ δίκτυα τοῦ πονηροῦ καὶ μένει κομπωμένος.
 Χάνει ζωὴν αἰώνιον καὶ τοῦ θεοῦ τὴν χάριν]
 καὶ πέμπεται εἰς κόλασιν καὶ εἰς περίσσα βάρος.

μεταξὺ τῶν στίχων 198·199 οἱ ἐπόμενοι:

- f. 21v Νὰ φύγωμεν[ν] ἐκ τοῦ λόγου σου καὶ ἐκ τῆς συντροφιᾶς σου
 δτι μᾶς πιθονλένεσαι πάντα μὲ τὰ κακά σου.
 φυγῶμεν || πιθονλένεσαι ||

μεταξὺ τῶν στίχων 250·251 οἱ ἐπόμενοι:

- f. 22v Καὶ εἰς τὸ πρῶτον τὴν πλανᾶ ματαίως καὶ κομπώνει
 καὶ ὅστερα τήνε γελᾶ καὶ τήνε φαμακώνει.
 Καθὼς ἡκούσαμεν πολλοὺς ποδὲ εἰχαν εὐτυχίες
 καὶ εἰς τὸ τέλος ἔπεσαν σὲ χίλιες δυστυχίες. ||

f. 23r Τὰ γέλια μὲ τὰ δάκρυα μὲ τὴν χαρὰν ή θλῖψι
 τὸ ἔνα πάντα ἀπὸ τὰ δυὸ δὲν ἡμπορεῖ νὰ λείψῃ.
 Καὶ περιπατοῦσιν ἀνταμῶς τὸ ἔνα τᾶλλ' ἀλλάσσει
 κι δσοι γελάσουν τὸ πρωΐ κλαῖσι ποὶ νὰ βραδυάσῃ.
 κονμπόνει || δῦο || νάλείψῃ || τ' ἄλλαλάσει || κ' δσοι ||

μεταξὺ τῶν στίχων 294·295 οἱ ἐπόμενοι:

- f. 23v Εἰς μίαν ὥραν χάνονται αἱ δόξεις καὶ τὰ πλούτη
 καὶ ὡς καπνὸς ἐκλείπουσιν ἐκ τὴν ζωὴν ἐτούτη[ν].
 Καὶ εἶναι ἡ καρδία τους εἰς τὸ χρυσίον μόνον
 ποδὲ εἶναι μεγαλύτερη παρανομὰ καὶ φόνον.
 Καὶ ἔχουσι τὸν θησαυρὸν ὃς κόρην ὄφθαλμῶν τους
 καὶ μέρα νύκτα εἰς αὐτὸν εἶναι ὁ λογισμός τους,
 εἰς τὴν φιλαργυρίαν τους τὴν τρισκαταραμένην
 ἀχροτασίαν τοῦ χρυσοῦ τὴν τυφλοπλανεμένην. ||

f. 24r Πόσοι γορεῖς τὰ τέκνα τους ἀπ' αὐτην ἐμισῆσαν
 κι ὥσπερ θανάσιμους ἐχθροὺς ἔτζι τοὺς ἐφθονῆσαν.
 Χῶρες καὶ κάστρη ἄμετρα καὶ σπίτια ἐρημάξειν
 φίλους δικοὺς καὶ ἀνδρόγυνα καὶ ἀδελφοὺς ἐσφάξαι,
 ἐκ τὴν φιλαργυρίαν τους καὶ τοῦ χρυσοῦ τὴν λύσσαν
 ὄφθαλμὸν || ἐχθρὸς || κ' ἀνδρόγυνα ||

τὴν πεῖναν καὶ ἀνεχορταγιάν, ὅπον εἰς αὐτὴν ἡσαρ.
 Καὶ πάντα λογαριάζασιν πῶς νὰ πληθύνῃ ὁ πλοῦτος
 νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ χέρι τους δῆλος ὁ κόσμος τοῦτος.
 Ἐκεῖ δποὺ δὲν ἔφθανεν ἡ ἀνθρωπίνη φύσι[ς]
 μόνος καὶ μόνον ἥθελεν αὐτὸς νὰ ἀποκτήσῃ,
 διὰ ν' ἀφήσῃ πλούσια παιδιά του καὶ ἐγγόνια,
 κ' ἐκεῖνον τὸν ταλαίπωρον τὸν παλόνον τὰ δαιμόνια.

μεταξὺ τῶν στίχων 300 - 301 οἱ ἐπόμενοι :

f. 24r Καὶ δὲν βοηθᾶ ὁ θησαυρός ἀλλ᾽ οὐδὲ ἡ νεότης
 ὅτι τὰ πάντα μάταια είναι τῆς ἀνθρωπότης.
 Καὶ αὐτὴ ἡ πρόσκαιρος ζωὴ ὡσεὶ καπνὸς καὶ σκόνη
 ταχὺ περνᾷ ὡσεὶ σκιὰ καὶ ἔτι τελειώνει.
 Καὶ ἔξαφνα ὁ θάνατος ἐτότε τοὺς ἀρπάζει
 ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦτον καὶ τὴν ψυχὴν τοὺς βγάζει.
 Ὡσὰν κερὶ ἐσβέσθηκεν ὡς χόρτος ἐμαράνθη
 καὶ ὡς ἡσκιος ἀπὸ τῆς γῆς τὸ πρόσωπόν του ἔχαθη.
 Οἱ ἐδικοὶ τους τὸ κορμὶ πιάνονται καὶ τὸ στολίζονται
 οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι τους καὶ τόνε τριγυρίζονται.

μεταξὺ τῶν στίχων 312 - 313 οἱ ἐπόμενοι :

f. 24v Καὶ διὰ τοῦτο πᾶσα εἰς τὸ δίκαιον ἀς φυλάσσῃ,
 τὰς ἐντολάς τε τοῦ Θεοῦ, ὅσον μπορεῖ, ἀς πράσσῃ.

μεταξὺ τῶν στίχων 328 - 329 οἱ ἐπόμενοι :

f. 25r Καὶ θέλω γένειν μοναχός, νὰ πᾶ νὰ μετανοίζω
 νὰ κάμω νηστεῖες, προσευχές καὶ νὰ ξηροφαγήζω.
 νηστεῖες ||

μεταξὺ τῶν στίχων 600 - 601 οἱ ἐπόμενοι :

f. 29v "Οσοι τὴν δόξαν τὴν κενήν, ἐπαίνονται τῶν ἀνθρώπων
 ἀπὸ ψυχῆς βδελύζονται μὲ κάθε λογῆς τούτου."
 δοσοι τὸ ἴδιον θέλημα κόβησον τελειωμένα
 καὶ ὡς ἄκαπα πρόβατα κλουθοῖσιν τὸν ποιμένα
 δοσοι τεκνοὶ τῷ σώματι πρός πᾶσαν κακὴν πρᾶξιν
 μὲ πόνους ἐγεγόνασιν εἰς ἀφετὴν καὶ τάξιν
 καὶ μόνω τῷ θελήματι ἐκνιβερνοῦσαν ζῶντες
 δπακοῇ τεκνούμενοι ὠδηπερ ἀποθανόντες. ||

f. 30r "Ημέρα νύκτα κλαίονται, δακρύζουν καθ' ἐκάστην
 καὶ νοερῶς προσπίπτουσιν 'ς τὸν εὖσπλαγχνον καὶ πλάστην,
 κολονθοῖσιν ||

ἔλεος δὲ ζητούμενοι καὶ ἄφεσιν πταισμάτων
 τῆς εὐσπλαγχνίας τοῦ Θεοῦ λόσιν ἀμαρτημάτων,
 τῆς ἐργασίας τὸ καλὸν καθ' ἑκάστην θρησκοῦντες
 καὶ ἐπιμόνως κρούοντες τὸ ἔλεος ζητοῦντες·
 δσοι γυμνοὶ γενήσονται χρημάτων, καὶ τὸν πλοῦτον
 καὶ ἀδελφοὺς ἐμίσησαν, γυνεῖς, τὸν κόσμον τοῦτον
 δσοι καλῶς ἐφύλαξαν τὰς θείας ἐντολάς μουν
 πτωχοὶ τε δὲ τῷ πνεύματι διὰ τὸ δυνομά μουν.
 ἐπιμόνον || ἐμήσισας || πενματί) ||

μεταξύ, τέλος, τῶν στίχων 608 - 609 οἱ ἐπόμενοι :

f. 30r 'Εκεῖνοι τὴν ἀΐδιον καὶ τὴν χαρὰν εὐρόντες
 τὴν δόξαν τὴν ἀθάνατον τότε ἐκεῖ λαβόντες,
 τῆς ἀμαράντου δωρεᾶς, τῶν πραμάτων τῶν θείων,
 ἡς κορεσθῆναι καὶ ἡμεῖς μετὰ τῶν σῶν ἀγίων,
 τῶν σῶν ἀφράστων ἀγαθῶν εἰς αἰῶνα αἰῶνος,
 δπον οὐκ ἔστιν δάκρυα, η λύπη, οὔτε πόνος.
 Λοιπόν] δς παρακαλέσωμεν τὸν ποιητὴν καὶ κτίστην,
 τὴν ἄχραντον μητέρα του, τὴν βοηθὸν καὶ ρύστην.

'Εκεῖνη || ν' ἀφράσον || η λύπη ||

‘Η ἐν λόγῳ παραλλαγὴ τοῦ Βάρτζελλη — ἐκτὸς τῶν ἀφορώντων εἰς τὸν Ζακύνθιον διασκευαστὴν καὶ τὸν τρόπον γενικώτερον τῆς ποιητικῆς του ἐργασίας προβλημάτων, ἀτινα καὶ θὰ μελετηθοῦν εἰς προσεχῆ περὶ τοῦ καθ' ὅλου συγγραφικοῦ του ἔργου πραγματείαν — ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀποδεικνύει τὴν ἐκτασιν τῆς διαδόσεως τοῦ στιχουργήματος « Πένθος θανάτου », ἀφ' ἐτέρου δὲ βοηθεῖ — παραλλήλως πρὸς ἔτερα ἀνάλογα ἔργα — νὰ γνωρίσωμεν τὸ είδος τῶν ἐν ‘Επτανήσῳ κυκλοφορουμένων καὶ ἀναγιγνωσκομένων κατὰ τὸν ΙΖ’ καὶ τὸν ΙΖ’ αἰῶνα νεοελληνικῶν ποιητικῶν κειμένων.

ΦΑΙΔΩΝ Κ. ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΔΗΣ